

Dr. Szőke Anna*

Néptanítók hagyományörző munkássága

Dolgozatomban a falusi értelmiség nemzetért érzett felelősségének és tenni akarásának bemutatására vállalkozom. A 20. században élő és munkálkodó vajdasági néptanítók életpályájának, élettörténetének vizsgálata révén szeretném megörökíteni a magyar kultúra továbbadásában, megőrzésében vállalt szerepüket.

A vizsgált néptanítói élettörténetek rögzítik a települések helytörténeti és folklórányagát, tevékenységükkel felülmúlják a település általános életvitelét, s ez által meghosszabbítják közösségük fennmaradását. A második világháború után csak a nép körében élő értelmiség volt abban a helyzetben, aki ezt a munkát elvégezhetette. Foglalkoznak a település történetével, nyomon követik a lakosság sorsának alakulását, a demográfiai és migrációs folyamatokat. A néptanítók, egész nemzedékük élményanyagát és történelmi tapasztalatait közvetítik. Azt is tapasztaljuk, hogy a hagyományos munkaeszközöket alkalmanként tájházakban állítják ki.

A hagyomány lejegyzésében a megörökítés szándéka vezérli őket. Meglátásuk szerint veszélybe került a hagyományos népi tudás, ezért a még fellelhető szellemi kultúrát le kell jegyezni. A lejegyzett népi tudásnak identitásmegőrző funkciót tulajdonítanak, ugyan akkor a veszélybe került kulturális örökség megmentésére is vállalkoznak.

Néptanítók

Mindenekelőtt tisztáznunk kell a néptanító és a népművelő fogalmakat. Volt idő, amikor a néptanítót és a népművelőt egy és ugyanazon személy jelentette. Az 1990-es évektől kezd ketté válni a hivatás, illetve eltűnik a népművelő fogalom, bár minőségében még sokáig jelen lesz.

Az 1990-es évek rendszerváltozása a Balkánon, a nemzeti felébredés, a nemzeti öntudatra való ráeszmélés időszaka, (megj. nem először történik meg), s ez alól a vajdasági magyarok sem kivételek. Sorra alakulnak a néptánc csoportok, elindul a népi táncmozgalom a Vajdaság szerte. Néhány évvel később új terminológia járja be a magyarlakta településeket, a kézművesség, azaz, a kézműves foglalkozások kezdenek

* Dr. Szőke Anna, néprajzkutató, kulturális antropológus, Kishegyes

teret hódítani. Ennek megalapozói a külföldi táborokból, elsősorban Magyarországról és Erdélyből hazatérő táborlakók. Belőlük lesznek a későbbi népművelők. 95 százalékuk nem pedagógus végzettségű, semmilyen pedagógiai szakképesítéssel nem rendelkeznek. A néptánc-oktatók sem a pedagógusok köréből kerültek ki. Kivétel természetesen akad.

És ki volt a néptanító?

A néptanító kulcsfontosságú ember volt a faluban, a tanyavilágban. Afféle szellemi mindenés. A néptanító mindenkié, elsősorban a gyermekeké és a szülőké az iskolában, de ugyanúgy a településé és az államé. A közmunkák szervezésétől a népszámlálásokon át a néphagyományok gyűjtéséig mindent a tanítókra bízta.

E sokrétű szerepüket azzal is magyarázhatjuk, hogy kevés volt az értelmiségi a falvakban, meg úgy egyáltalán. A tanító tudós embernek számított. Hozzájuk csak a pap hasonlított, ő viszont presztízből fakadóan távolságtartónak bizonyult. Kivételt csak a protestáns egyházak képviselői képeztek. Az orvos és a patikus a „műszaki” értelmiségiek közé tartozott, függetlenül a tudományág humán jellegétől.

A szabad szombatot nem ismerték, sőt szabad vasárnapjuk is csak olyankor volt, ha a kommunista párt korifeusai nem bízták meg őket valami „hazafias” pártfeladattal. Az 1950-es évek legfőbb feladatai közé tartozott, hogy valamiképp pionírfoglalkozások által vasárnaponként távol tartsák a gyermekeket a templomtól. Olykor pengeélen tancolva kiügyeskedték a gyermekek vallásgyakorlásának lehetőségét is, a hittanra járás miatt pedig szembeszálltak a megaláztatással olyan emberektől, akik közül sokakat az analfabetizmus felszámolása érdekében ők tanítottak meg aláírni. Közülük sokan szenzációs gyalogtúrákat és kirándulásokat szerveztek, csakhogy eltereljék a gyerekek figyelmét az erőszakos ateista világnézettől.

A néptanító szembesült az iskolán kívüli feladataival. A kultúr-munka keretében a népszínművek színrevitele mellett nem hagyta feledésbe merülni népdalainkat, a magyar irodalom remekműveit.

A néptanítóknak az elhivatottsága tanítani, bölcsességre nevelni a gyermekeket. A néptanító a gyermekek örzőangyalai voltak. *„A néptanító a Szentlélek templomának - a gyermeki léleknek – díszítője, hogy szép legyen, -örzője, hogy bele ne férközzék semmi, ami hátrányára lenne. S néptanító a gyermekek és az ifjak kalauza, oktatója, örzőangyala, a szülők helyettese, a gyermeki lélek gondozója, a Szentlélek templomának*

tisztántartója.” (Steiner Ferenc)¹

Az első nevelő

Elgondolkodtató, hogy a Föld első emberi civilizációja i. e. 3.500 körül már szervezett formában iskolákat üzemeltetett, ahol a maihoz hasonló módon tantárgyakra bontották a tananyagot és kinevezett tanárok oktattak. A sumer iskolát írotábla háznak nevezték.²

Az első nevelő az volt, aki valamilyen befolyással rendelkezett a közösség tagjainak magatartására, az őstársadalom őt bízta meg a fiatalok nevelésével. Ebből a megállapításból egy tény ki kell emelnünk: aki valamilyen befolyással rendelkezett a közösség tagjainak magatartására.

A középkorban és az újkor elején a tanítással túlnyomórészt papok, szerzetesek foglalkoztak. Ez a szellemi és a fizikai munka elkülönüléséből következett. Idővel, a tudást titokként őrző papok mellett viszonylag önálló szakmai területként megjelent az írnokok köre is.

A görög és a római nevelésben a gyermekekkel és ifjakkal nem papok, hanem világiak foglalkoztak, rokkant katonák, vagy rabszolgák.

Az újkorban, egészen a XIX. század elejéig a képesítés nélküli tanítók számtalan változatával találkozunk. A tanítói feladatok igen gyakran más egyházi, közösségi feladatokkal keverednek, a tanító egy személyben jegyző, kántor, sekrestyés is lehetett.³

A pedagógusmesterség csak a XIX-XX. században válik a szó legszorosabb értelmében vett szakmává, akkor, amikor a pedagógusok értékorientációs és kulturális szabályozó szerepük társadalmilag feltétlenül szükségessé válik. A tanítók speciális felkészítését szolgáló első

¹ Steiner Ferenc (1932-2010), professzor emeritusz, Miskolci Egyetem.

² Sumer az ókori Mezopotámiának az Eufrátesz, a Tigris folyó és a Perzsa-öböl által határolt területe volt, a mai Irak déli részén. Területén alakult ki a mezopotámiai civilizáció a sumérek révén az i. e. 4. évezredben, amelyik az i. e. 1. évezred végén a hellénizmus majd a következő évszázadokban a kereszténység és az iszlám megjelenésével ért véget.

³ Az 1740-től 1780-ig uralkodó Mária Terézia nevéhez fűződik, hogy a népoktatást „kormányprogrammá” teszik. Ő fogalmazta meg először hazánkban azt a felismerést, hogy az iskola (elsősorban nem az egyházak „virágoskertje”), hanem az egyén és az állam számára egyaránt hasznos polgárok nevelése, az emberformálás. Ennek megvalósítása érdekében írta elő, hogy mindenütt és minden iskolatípusban körülbelül ugyanazt kell tanítani. Ugyancsak itt képviselik hazánkban azt az álláspontot, hogy az oktatási tevékenység egész embert kíván. Nagyon nagy jelentőségű az 1777-ben kiadott rendelet - Ratio Educationis - amely az oktatás helyzetét szabályozza.

programot és módszertani eljárást 1797-ben a sárospataki kollégiumban dolgozták ki. Alapkonceptiója, hogy a neveléssel, oktatással hivatásszerűen foglalkozó közoktatás programja a polgári jellegű fejlődéséhez kapcsolódjon.

Huszonegy évvel később, 1818-ban Szepesváralján létesült az első magyar katolikus (érseki) tanítóképző.

A tanítóképzés rendezett megoldására 1848-ban született átfogó program. (Eötvös József közoktatásügyi miniszter nevéhez fűződik.)

Itt kell megjegyezni, hogy az iskolák megjelenése és elterjedése jelentette azt a mérföldkövet, amikor egy társadalmat a mai értelemben vett civilizációnak nevezünk. Ez a mérföldkő egyébként hatalmas törés a papság életében, hiszen több ezer éven át, a templomok voltak a tudás központjai, ahol az istenek tudását a papok továbbadták az embereknek.

Néptanítók Lapja

Az 1868-tól 1944-ig, 76 éven keresztül megjelenő folyóirat a mindenkor közoktatásügyi kormányzat (minisztérium) hivatalos lapja volt. Alapítója Eötvös József, aki a népoktatási törvény megvalósítását, a néptanítók kulturális és pedagógiai műveltségét kívánta a lappal elősegíteni. Az első hat évben (a Kiegyezés után vagyunk) a magyaron kívül német, szlovák, román, horvát, szerb és rutén nyelven is kiadták.

A folyóirat a különböző korszakokban mindig tükrözte a kormányzat politikai és pedagógiai (e kettő összefonódva) irányvonalát. A lap belső arányai az évtizedek során többször változtak, rendszertől függően más és más kapott nagyobb terjedelmet a lapban. A néptanítókat érintő közhasznú ismeretek az első helyen szerepeltek, majd módszertani és az általános pedagógiai írások, a hivatalos közlemények, az álláshirdetések láttak napvilágot a lapban.

A Néptanítók Lapja szerkesztői között jelentős, meghatározó szemléletű egyéniségek is találhatóak, akik a minisztériumi függés ellenére önálló arculatot adtak a folyóiratnak. Közülük Benedek Elek író, publicistát kell kiemelnünk.

Idézetek a Néptanítók Lapjából⁴

„A direkt módszer alkalmazása.

Országos törvény rendelkezik arról, hogy a magyar nyelv, mint az állam hivatalos nyelve, hazánk minden iskolájában tanítassék, azon tiszta és megcáfolhatatlan célzattal, hogy a személyes egyéni érdek kiegészítése mellett, az állam hivatalos nyelvét minden polgár bírja és beszélje. Több vagy kevesebb eredménnyel és lelkiismeretességgel végre is hajtatik külsőleg az egész vonalon e törvényes rendelkezés; nemzetiségi iskoláink számot tevő részében azonban nemcsak meddő és belső értéknélküli a siker, az eredmény, de káros következményekkel jár a magyar nyelv tanítása, mert – egyéb okok mellett – éppen a tanítási módszer ellenszenvet, némelykor az egész életre kiható gyűlöletet támaszt a nyelv ellen.”

Ugyanebben a számban olvasható a *Külön órát a mesének*. Kötelezővé tették a népmesék feldolgozását.

18. szám, 15 oldal.

„Első Délvidéki Tanítói Takaré- és Hitelegylet mint szövetkezet” létrejöttén fáradoznak a Temesvár vidékén lakó kartársak. Megjegyzés: Itt világosan kitűnik, hogy a Délvidék szó, mint fogalom, szélesebb területet foglalt magában, mint a mai értelemben Vajdaság helyett használt Délvidék meghatározás.

„Melléklet a Néptanítók Lapja 1989. évfolyam 13. számához.

Iskolafentartók, iskolaszékek és királyi tanfelügyelőségek szíves figyelmébe.

Pályázatok (innen csak a Vajdaságra vonatkozó részt ragadjuk ki):

A járkovácsi (mai magyar neve: Arkod) (Torontálvármegye, volt határőrvidék) német-magyar tannyelvű községi iskolánál üresedésben levő tanítói állomásra ezennel pályázatot hirdetnek. Ezen községi tanítói állomással a következő évi fizetés van egybekötve: évi 400 forint fizetés, szabad lakás és két öl tűzifa. Felhívtnak pályázni óhajtó okleveles tanítók, hogy a torontálmegyei közigazgatási bizottsághoz címzendő, 50 krajczáros bélyeggel ellátott, kellően felszerelt folyamodványukat f. évi április hó 4-ig közvetlenül alulírott királyi tanfelügyelőséghez nyújtsák be. Nagybecskerek, 1898. évi márczius hó 14-én. Torontálvármegye királyi tanfelügyelősége.”

A vallás – és közoktatásügyi miniszter kinevezte (innen csak annak a személynek a nevét emelem ki, aki ránk vonatkozik) Bertalan Sarolta nagykikindai segédtanítónőt a X. fizetési osztály harmadik fokozatába rendes tanítónak.

„Mokrin községi óvodájának egyik óvónői állására pályázatot hirdetünk. Járandóság: 300 forint fizetés, 50 forint fűtési átalány és szabad lakás. Okleveles óvónők kérvényei-

⁴ Az idézetek a Néptanítók Lapjának 1898. megjelent számaiból Budapest.

ket folyó évi augusztusi hó 25-ig Heim Kristóf főbizottsági elnök úrhoz nyújtják be. Hiányosan felszerelt kérvényeket nem veszünk figyelembe. Mokrin, 1899 augusztus hó 7-én. Felügyelő-bizottság.”

„A surjáni államilag segélyezett főkegyházi róm. kath. tanítói állomásra pályázat hirdettetik. Javadalmazás: az államtól 262 frt készpénz; a hitközösségtől: szabad lakáson kívül 40, házaspár után páronkint 60 kr és fél pozsonyi mérő búza,⁵ egy hold szántó, melynek megmunkálásáért 10 frt-t kap, 30 frt irodai s 9 frt faátalány és stóla.⁶ A megválasztott köteles a hitoktatást vásár- és ünnepnapokon istentiszteletet tartani, szóval a hívők vallási gyakorlatait vezetni. Pályázni óhajtok oklevéllel fölszerelt folyamódványait alulírott iskolaszéki elnökhöz augusztus 27-ig terjesszék be. Moravetz Gyula plébános, iskolaszéki elnök.”

„Török-Szent-Miklós község által a község területéhez tartozó Pusztaszakállason és Surjában rendszeresített, osztatlan vegyes tanyai iskolákban alkalmazandó tanítói állásokra ezennel pályázatot hirdetnek.”

„A pacseri (Bácsm.) községi elemi iskola egyik tanítói állomására pályázat hirdettetik. Javadalom: tisztességes lakás, 800 korona készpénz, 12 korona irodai, 40 korona fűtési átalány, a református vallás oktatásáért saját osztályában 100 korona külön díjazás. Kötelessége: a második elemi osztály és váltakozva az ismétlősök oktatása. A megválasztottnak egy évi sikeres működés után igazolt útiköltsége is megtérítetik. Pályázati kérvények, melyek csak a megyei közigazgatási bizottságtól visszaérkezés után küldhetők vissza, július 29-ig alulírotthoz küldendők. Okleveles tanítónők is pályázhatnak. Szendy Lajos ref. lelkész, iskolaszéki elnök.”

„A nemes-mileticsi római katolikus elemi iskolánál megüresedett tanítói állomásra július hó 20-ig pályázat hirdettetik. Megkívántatik kellő szakképzettségen kívül a magyar és bunyevác nyelvben, valamint az orgonálásban való teljes jártasság. Kötelessége lesz a megválasztottnak a reá bizandó osztály vezetése, valamint szükség esetén a kántor helyettesítése. Évi fizetés: 440 forint és 50 frt labkér évi negyedenkinti előleges részletekben. Az állomás folyó évi szeptember hó 1-én foglalandó. Kellően fölszerelt folyamódványok a helybeli iskolaszékre címezve nagys. Meszner Isván apát, esperes-plébános úrhoz Bezdánba (Bács-Bodrogszegye küldendők.”

„A szabadkai községi polgári fiúiskolánál egy rajz-szépírási segédtanítói, s egy nyelv- és történettudományi rendes tanítói állás üresedésben lévén, ezekre 1899. évi augusztus hó 20-ig terjedő terminussal, a községi iskolaszék részéről ezennel pályázat nyitattik. A segédtanító javadalmozása: 600 frt évi fizetés és 120 frt évi labkér átalány; a rendesé 800 frt évi fizetés 120 frt évi labkérátalány és 50 frt ötvenkinti korpótlék. A folyamódások alulírotthoz küldendők. Szabadka, 1899 évi augusztus hó 3, Vojnich Mátés. k. iskolaszéki elnök.”

⁵ Egy pozsonyi mérő gabona = 62,5 liter.

⁶ Stóla pénz alatt az egyéb szolgáltatásokért kapott pénzt értik, például a harangozás, az éjjeli virrasztás. Ezekből igen nagy jövedelemre tehetett szert a tanító.

„Az újverbászi ref. II. tanítói állásra pályázat hirdettetik. Fizetés: 300 frt készpénz; 10 hold szántóföld, melynek jövedelme 170 frtra tehető, ennek adóját a tanító fizeti; két szoba, konyha, kamra, pincze és istállóból álló lakás; a házikertnek fele és a stóla-jövedelem fele. Tartozik a három alsó osztályt, az ismétlő-iskolát, a hat osztályban a fugyermekkel a tornát és a saját osztályaiban az összhangzatos éneket tanítani; valamint az első tanítóval hetenkint felváltva mindennemű egyházi teendők végzése. A szabályszerűen felszerelt kérvények f. évi aug. hó 20-ig nagyt. Kármán József iskolaszéki elnökhöz küldendők.”

„Jázova-Hodics közs. iskolánál egy tanítói állásra pályázat nyitattik. Javadalmazása: készpénz évi 424 frt, természetbeni lakás 2 szoba stb, 500 öl kert élvezete, 1 tehén, 2 sertés ingyen nyári legeltetése. Oklevéllel felszerelt kérvények szeptember 16-ig küldendők. Jázova (u.p. Tisza-Szent-Miklós). Hatz Kálmán jegyző, iskolaszéki elnök.”

Miklós, született Galambos Erzsébet Tiszaszentmiklós (Ostojićevo)

1930. október 22-én született Kishegyesen. Szegény földműves családból származik. Az elemi iskola első öt osztályát szülőfalujában végezte, majd Újverbászon, Szabadkán és Topolyán. Gimnáziumba Szabadkára kezdett járni, majd átiratkozott a Tanítóképzőbe, ugyanis, a Tanítóképző akkori igazgatója, Szűcs Vilmos tanár úr a Népkörben a gimnazisták részére előadást tartott arról, hogy milyen nagy szükség lenne tanítókra, a gimnáziumban pedig sokan vannak a diákok. Átiratkozott, s 1950-ben szerzett tanítói oklevelet a szabadkai Tanítóképzőben. 1977-ben befejezte a Pedagógiai Akadémia tanítóképző szakát, ettől kezdve azon kevesek közé tartozott környezetében, akik főiskolai végzettséggel rendelkeztek.

Tanítói hivatását Tiszaszentmiklóson kezdte. Azonnal két osztályt kapott. A második osztályt délelőtt tanította, az első osztályosokat délután. Egyedüli segédeszköz a háromlábú falitábla és egy fagolyós számológép volt. Egy doboz színes kréta egész évre szólt.

A tanítás mellett plusz munkával is kellett foglalkozni. Erről így vall: „Ez olyan becsületbeli és egy tanítóhoz illő feladat volt”.

Miklós Erzsébet a kultúregyesületet választotta, ott fejtette ki néptanítói tevékenységét több évtizeden át, mondhatnánk napjainkig.

A kulturális antropológia szempontjából feltétlenül meg kell említenünk Tiszaszentmiklós akkori arculatát. Többnemzetiségű közösség, magyarok, szerbek és szlovákok lakják. Mindhárom nemzetiség külön kultúrotthonnal rendelkezett, saját gondnokkal, aki ott is lakott. Fellépésre mindhárom kultúrotthonban volt lehetőség, hiszen színpaddal is ren-

delkezett mindhárom egyesület. Létezett külön olvasóterem, a műkedvelők itt tartották a próbákat. Főleg népszínműveket és egyfelvonásos jeleneteket elevenítettek fel. A könyvtár nagyon fontos szerepet töltött be a diákok életében. Ezt is Miklós Erzsébet vezette. Időközben Hódegyháza is tanított, ez hat kilométerre van Tizsaszentmiklóstól. Ott is a kultúrelvet fellendítésén, megtartásán fáradozott.

1962-ben egyesítették a három kultúregyesületet, épületeiket elvették, aktivitása egy időre az iskola keretei között zajlott.

„Felsőbb rendeletre megszűntek a külön-külön létező művelődési egyesületek. Jöttek a község emberei, az előljáróság, s mondták, hogy ennek így kell lenni, mivel egy országhoz tartozunk, egy nemzet vagyunk, a testvériség-egység jegyében együtt kell tevékenykednünk. Összesűritettek mindent, mindenkitől elvettek mindent, a szerbeknek is volt olvasótermük, könyvtárunk, a szlovákoknak szintén, igaz, az övéké kicsit kisebb, mint a miénk, de arányában megvolt.

Télen, minden hónapban volt egy előadás, vagy egy magyar, vagy egy szlovák, vagy egy szerb. És összejöttek az emberek, megnézték egymás előadásait. Szerintem a szlovákok a legrendesebbek, mert azok tudnak magyarul is, szerbiül. A magyarok nem tudnak szlovákul. A szerbek nem akartak se magyarul, se szlovákul megtanulni.”

Mint meséli, tapogatóztak. Átlátja az állam részéről kítűzött célokat, észrevételezi, hogy a társadalmi ünnepeknek mind hangsúlyosabban kell megjelenni az iskolai életben és a közszférában is. Nőnap (március 8.), Pionírvatás (november 29.), stafétavárás (május 25), évváró, tornabemutatók (szlettek május hónapban), karneválok, műsoros Tél apó-várások.

1983-ban a Belgrádi Televízió falujukban szervezte meg a Tudás hatalom elnevezésű országos szintű vetélkedőt. Miklós Erzsébet a felkészítésből és a szervezésből maximálisan kivette részét, valójában ő lett a rendezvény főszervezője. Ettől függetlenül a legnagyobb érdeme a népdalkórus létrehozása, amely ezután még több mint egy évtizeden keresztül létezett. Járták a Bánságot, elhintették a népdal értékének megbecsülését. Szerbia több városába is meghívták a kórust, mert újdonságnak számított az 1980-as években a magyar népdalkórus szereplése. Megszűnésének oka a teremhiány lett. A miloševići rendszer szándékosan hozta lehetetlen helyzetbe a kórustagokat, hol a terem volt foglalt, hol a kulcsot nem találták, hol a katonaság telepedett be, így a tagok elmaradoztak, s megszűnt a kórus.

1984-ben kézimunkacsoportot alakít, amelynek húsz tagja volt. Őket is és a kórust is sokat vitte kirándulni. Bejárták Vajdaság jellegzetes városait, településeit, majd távolabbra is elutaztak az akkori ország,

Jugoszlávia területén. Érdemes kiemelni azt a tényt, hogy először is a Vajdaság területét járták be, a zombori városháza, Zobnatica, Szabadka, Nagyikinda, a Kopácsi rét, bár ez már a tartományon kívül esik, így Baranya magyarul telepedésével is megismerkedtek. Összehasonlítva a mai kirándulási helyekkel, elgondolkodtató. Ma mindenki Magyarországra felé igyekszik, s nem ismerjük a közelünkben lévő saját értékeinket.

1994-ben megalakul a Tiszaszentmiklósi Magyar Kultúrkör, amelynek alapító tagja. Alapító tagja a Bánáti Újságnak (a Hét Nap melléklete). Szakmai tudásán és kulturális tevékenységén kívül anyagiakkal és fizikai erőnlétével is mindig támogatta a közösséget. Éveken át saját otthonában egyedül készítette el a megvendégléshez az ünnepi ebédet, vacsorát, mikor hogy, s tőle szállították el a tett színhelyére. Saját edényeit, étkezésüket, abroszait kölcsönözte minden alkalommal a kultúrkör és a plébánia részére, mindaddig, amíg azok nem tudtak kellő felszereléshez jutni.

2000-től 2010-ig pénztárosa és mindenese a Római Katolikus Egyháztanácsnak. Függetlenkedett a plébánia termeibe, végezte a pénztári feladatokat, takarított, virágoskertet létesített és gondozott. Fásítási akciót szervezett a temetőben, az elültetett kisfákat naponta járt öntözni, még a legnagyobb kánikula idején is. Ilyenkor hajnalban kelt, biciklijére erősítve a locsolócsövet, kannát, biciklizett a falun keresztül. Egyszerűen: hihetetlen erő munkálkodott benne a közösségért. 2010 óta megrendült egészségi állapota miatt már nem vállalhat ilyen sokrétű feladatot, de személye továbbra is legenda a tiszaszentmiklósiak körében.

1984-ben Októberi díjjal tüntették ki, 2010-ben pedig Aracs-díjban részesült Szabadkán. Életfelfogása: Amikor beteg vagyok, mindig eszembe jut Eötvös József bölcs gondolata: *Az élet viharáival szemben olyan légy, mint a madár, amely, ha a fát kivágják alóla, nem a mélybe zuhan, hanem a magasba száll.*

Következtetés: Miklós Erzsébet egy ellentmondásos társadalomban élt, ahol főszereplő csak úgy lehetett valakiből, ha az ellentmondást nem tűrő politikai vezetésnek megfelelt. Ebben a zsákutcában kellett megtalálnia a határmezsgyét, a keresztény magyar identitás és a jugoszlávizmus mezsgyéjén végiggyalogolni. A róla készült esettanulmány nem az életpályát hivatott bemutatni, nem a szólóénekest szeretné megszólaltatni, hanem fél évszázad kontrasztok dinamikáját az egyéni történelemből. Ennek a letűnt világnak alapvetően mindkét karakterét magában hordozza, megtestesíti és viseli, s a konfliktusokat saját logikája szerint a közösség fennmaradására tudja fordítani.

Sárközi Ferenc édesapja bognár volt, édesanyja paraszt családból származott, földműveléssel és piacozással foglalkozott. Az édesanya ezt annyira felfejlesztette, hogy később már két hold szőlője és egy hold veteményese volt. A bognár szakmát is alább hagyták és mezőgazdasággá alakult át a családi élet. Sárközi Ferencnek minden munka és szerzés a kezére állt.

1941-ben, az akkori református püspök, Ágoston Sándor hatására elkerült Kiskunhalasra iskolába. Itt folytatta az ún. polgári iskolát, illetve az ötödik osztályt. Ott három év alatt bevégeztették vele a négy osztályt.

Családi neveltetésében polihisztori képzésben részesült. A családhoz eljárt Nagypáti Kukac Péter, aki festeni tanította, hegedülni egy zenésztől tanult, faragni édesapjától. Felnőtt korában még ebédlő bútort is faragott.

Amikor befejeződik a háború, Kiskunhalasról Szabadkára kerül a gimnáziumba, ott is érettségizik. Érettségi után az újvidéki Pedagógiai Főiskola biológia szakára iratkozott, ahol tanári diplomát szerzett, első tantárgya a biológia, másodtantárgyként a kémia. Az akkori törvények értelmében ott kapott állást, ahova kiutalták, így kerül Bácsföldvárra. Itt egy évet tanít, majd katonaság után a kishegyesi iskolában tölt két évet. Innen kinevezték Pacsérra igazgatónak. Három évig igazgatóskodik, s egy csere folytán (református közösségekről lévén szó, Pacsér is, Feketics is) hazakerül Feketicsre.

Tanítási óráit mindig a gyakorlati bemutatásokkal egészítette ki: rókát fogtak, egeret preparáltak stb. Így történhetett, hogy amikor a szélről tanultak, házi feladatként adta a gyerekeknek, hogy hozzanak képeket az egykori feketicsi szélmalomról. Az meg nem volt. Senki sem talált ilyet. Ez indította el, illetve ráeszmél a múltra. Elhatározta, hogy kiállítást rendez az iskolában a falu múltjáról. Minden gyerek hozta otthonról, amit talált: gyúródeszkát, mángolót, bocskort, csizmát, szűrt, minden, ami még fellelhető volt. Egy nagyon szép kiállítás lett az anyagból, széleskörű visszhanggal. Ekkor alakult ki nála a néprajz iránti rajongása, ami később életvitelévé vált. Egy pillanat volt, ami elindította gyűjtés útján: a szélmalom.

Hétköznapijaiban osztozott az akkori tanítók életvitelében. Amiben különbözött a többségtől, például, hogy napját követve, énekelt a dalárdában (nagyapja is). Amikor a karmester nem akarta tovább vezetni a dalárdát, mert nem fizettek érte semmit, akkor ő átvette a ve-

zénylést.

Vonzotta a régészet is. Megszervezte Feketeegyháza alapjainak (Feketics eredeti helyének) feltárását. Szabadkáról Szekeres László régésszel dolgozott együtt az ásatásokon.

Elnöke volt a művelődési egyesületnek. Kezdeményezésére erősödött a színjátszás, az amatőrizmus. 1979-ben elkészítették a János vitéz színdarabot, ami több mint száz előadást ért meg. Végigjárták vele az egész Vajdaságot, mígnem egyszer leszólt a politika, s be kellett fejezni a tájolást. Az akkori politikai eszmét zavarta a magyar zászló megjelenítése a színpadon, hiába volt mellette a francia zászló is.

Az első tamburazenekar megalakítása is a nevéhez fűződik, mivel a János vitézt csak pénzért akarták a zenészek lekísérni, összegyűjtötte a tamburázni tudó embereket, s ettől kezdve tamburazenekar kísérte minden alkalommal az előadást.

A monográfia megszületése is az ő kezdeményezésére indult. Jegyzetelte az elhangzott meséket, történeteket, de amikor összehívta a falu és a faluból elszármazott jelesebb embereket, kiderült, hogy azt mindenki pénzért akarta megírni. Ekkor kitalálta az ún. Péntek estéket, ahol minden pénteken este valaki mesélt valamiről. Lehetett az a mezőgazdasági munkákkal kapcsolatos adatközlés, történetek felidézése, de elmesélhette a Mária napi szaladást, képek elevenedtek fel Feketics múltjából, a sportról és sok egyébről. Így állt össze Feketics monográfiája, ami később megjelent három kötetben.

Kéziratban maradt gyűjtéseit, megfigyeléseit a lánya, Sárközi Ottilia gondozza, gépeli, viszi fel a számítógépre.

Sárközi tanító bácsi pedáns volt, munkájában következetes. Az ő idejében a pedagógiai módszertan még megengedett egy-két barackot a gyermek fejére, ha nem tanulta meg a leckét. A szülők el is várták a tanítótól a tudás megkövetelését. Ha a gyermekük barackot kapott, az azt jelentette, nem tanulta meg a leckét, tehát megérdemelte. A szülő tudta, hogy csemetéje nem jogtalanul kapta a barackot. Nem úgy, mint manapság. A következő órán lehetőséget kapott a diák a javításra. Nála sohasem pótvizsgázott egy tanuló sem, tantárgyaiból soha senki nem bukott meg. Valamilyen tudást mindenkiből kihozott. Ez bizalmat is adott a falu népének. *Nem is feketicsi az, aki nem kapott barackot*- mondták a feketicsiek.

Számtalan munkaakció kezdeményezője, megszervezője és résztvevője volt. Ilyen például a tűzoltó otthon terasza, ahol azután táncmulatságokat rendezhettek a fiatalok.

Sárközi tanár úr hatni tudott a közösségre. Ő egyéniség volt! Részt vett mindenben, kalapács, ásó, ceruza, hegedű, irodalom, mindent elővett, ahogy a helyzet megkívánta.

A kor szelleme is más volt. Többnyire mindenki valamivel hozzájárult a közösség építéséhez. A mai feketicsi amatőrizmus gyökerei is messzire nyúlnak.

Kucsera József – Magyarcsernye

A faluban a véleményvezető szerepét töltötte be. Ő volt az az egyén, aki valamilyen befolyással rendelkezett a közösség tagjainak magatartására, akinek ideológiai és személyi ambivalenciájára mi sem jellemzőbb, mint hogy a maga igen széles eszköztárával egyfelől lázadt a szerb állampolitika szakszerű elnyomása és a közművelődés felfokozott nyomorúsága ellen. Tisztként csatasorba állt nemzeti néphagyományai védelmében, annak illúzióit tölti az emberekbe, s legfeljebb emberséges próbált lenni az elvakult nacionalista, újabban pedig globalizálódó világában.

A közösségében fellépő mind nagyobb százalékban megjelenő asszimilációt személyes tragédiaként élte és adta át.

1946. szeptember 26-án született Udvarszálláson, egy egészen kicsi magyar településen, amelyik Versec és Fehértemplom között fekszik, a Karas folyó és (ma már) a román határ közvetlen közelében. Ott végezte el az általános iskolát, utána pedig, három évig a verseci Petőfi Sándor Általános Iskolába járt. Amikor nyolcadikos lett, édesapja váratlanul megbetegedett, ezért ő és az öccse, aki hatodikos volt, hazaköltözött, és egy évig a karasjeszenői (Jasenovo) szerb tannyelvű iskolába jártak. A téli hónapok kivételével a 14 kilométeres távot naponta kerékpáron tették meg.

Ezután ismét Versecre került, ahol befejezte a mezőgazdasági középiskolát, szerbhorvát nyelven. Szülei szerették volna, ha a szövetkezetben azonnal munkába állna, de ő tovább akart tanulni, minden vágya az volt, hogy tornatanár legyen. Egész nyáron próbálta meggyőzni a szüleit, s amikor azok végre beleegyeztek, a nagybecskereki főiskolán már lezajlottak a felvételi vizsgák, és csak a szerbhorvát nyelvszakon, (abban az időben még így nevezték), volt szabad hely, ezért oda iratkozott. Nem volt könnyű megszerezni a diplomát, amelyik a szerb anyanyelvű diákok tanítására jogosította fel a hallgatókat. Egy nagybecskereki évfolyamtársától tudta meg, hogy Magyarcsernyén (ekkor hallott először a falu nevé-

ról) szerb tanárt keresnek az iskolába. Azon nyomban jelentkezett, és minden gond nélkül felvették.

Kucsera József az első naptól kezdve nyugdíjaztatásáig ebben az iskolában tanított. De még ekkor sem volt teljesen elégedett önmagával, távhallgatóként beiratkozott az újvidéki egyetem harmadik évfolyamára, egy olyan szakra, aminek befejeztével nemzetiségi iskolákban taníthatta a szerb nyelvet. A csernyei iskolától egy év fizetetlen szabadságot kapott, és ősszel a negyedik évfolyamon, mint rendes hallgató vett részt. Talán érdekes megemlíteni, hogy két olyan fiatalemberrel lakott egy bérleti lakásban, akiket nem is olyan régen még ő tanított a csernyi iskolában. Egyikük Fazekas András, aki jelenleg a Családi Kör főszerkesztője. A diploma megszerzése után visszatért Csernyére.

Csernyére kerülése első napjától a Roham labdarúgó csapat tagjává vált, és sok éven keresztül ott játszott. Foci iránti rajongása oda vezetett, hogy később ő vezette az ifjúsági csapatot, és amikor néhány év múlva közülük többen bekerültek az első csapatba, egy másik sportot választott, az asztalteniszt. *„Beneveztünk a községközi ligába, és néhány jó barátommal közösen felléptünk a versenyeken. Utána kezdőket toboroztam, és akkor elkezdődtek a rendszeres, napi edzések, aminek az eredményeként néhány év múlva megnyertük a községközi bajnokságot, és bejutottunk a második vajdasági ligába. Ekkor alsós diáklányokat is bekapcsoltunk az edzésekbe, és a klubban már Deák József barátommal valóban nagyon komoly szakmunkát végeztünk. Ennek nemsokára meg is lett az eredménye, mert a női csapatunk bejutott a második szövetségi ligába, ami a falu fennállása óta mindmáig a legnagyobb sikernek számít. Pedig mindez abban az időszakban történt, amikor még létezett Jugoszlávia, az összes tagköztársaságokkal együtt.”*

2000-ben megválasztják a csernyei iskola igazgatójának. Felmérve az iskolaépület rossz állapotát, első feladatának tartotta, hogy fontossági sorrendben olyan változtatásokat, újításokat eszközöljön, amelyekre a legnagyobb szükség mutatkozott.

„Úgy ítélem meg, hogy legfontosabb feladatom, az iskola épületének a rendbe hozása, mivel az adaptálások, javítások elkerülhetetlenné váltak: a beázott a tornaterem tetőszerkezete, a parketta jelentős része is megrongálódott. Több ablaküveg betört és szeles, esős időben szinte lehetetlen volt órákat tartani. A világítás olyan volt, hogy az esti órákban a termet nem lehetett használni. Az emeleti részen a tantermek is beáztak, sok ablak megrongálódott, hogy már csukni sem lehetett őket. Az úgynevezett vinasz lapok felváltak és az osztályokban a látvány nem volt valami kellemes.”

Az említett hiányosságok kijavítására elég sok pénzre volt szükség. Számptalan forrást kellett felkutatnia, hogy pénzhez jusson, mivel egész életében egyetlen pártnak sem volt a tagja.

Felkutatatta külhonban élő csernyei honfitársait. A csernyei iskola

sokat köszönhet dr. Allemany Fessl Erzsébetnek, aki csenyei születésű, és a németországi Bottrop városban az úgynevezett Osteuropa-Hilfe nemzetközi szervezet egyik vezető személyisége volt (ma már nyugdíjas). Általa az iskola nagyon sok, még kitűnő állapotban lévő bútorhoz, taneszközhöz, számítógéphez és még sok minden más hasznos dologhoz hozzájutott. A község területén a csernyei iskolának lett a legjobban felszerelt számítógépes tanterme, és aránylag sok diák jelentkezett az akkor még nem kötelező számítógépes tanfolyamra. A legjobban mégis annak a járműnek (úgynevezett kombinak) örültek, ami a későbbiek során óriási segítségükre volt: vele szállították az uzsonnát a tóbai kihelyezett tagozat diákjai számára, visszajövet pedig, a felsős diákokat hozta Csernyére. Kombival jártak tanfolyamokra, versenyekre, és az uzsonnához szükséges alapanyagokhoz is olcsóbban jutottak hozzá a közeli városokból.

Az iskolaudvarban lévő hatalmas platánokat kivágatta, mivel veszélyesekké váltak. A kitűnő minőségű faanyagból hosszú asztalokat és padokat készíttetett, amelyeket az előcsarnokban helyeztek el, s ahol a diákok és a tanárok együttesen uzsonnáznak még a mai napig is. Újraszervezte az iskola könyvtárát, az emeletről a földszintre költöztette, ahol jobban szem előtt volt, s a nagyobb helyiség alkalmassá vált egyúttal egy kisebb múzeum megvalósítására is. Itt a faluban összegyűjtött régi, használati tárgyakat helyeztek el, amelyeket a faluban gyűjtöttek össze és ráírták a tulajdonosok nevét, hogy bármikor vissza tudják adni őket, hogyha kéri. De senki sem kért vissza semmit, mert tudták, hogy az iskolában nagyon jó helyen vannak.

Kucsera József újraszervezte, felújította a néptánc-mozgalmat Magyarcsernyén. A lányoknak vadonatúj viseleteket varratott.

Kikindáról és Zentáról népi táncoktatókat szerződtetett, így egy idő után már elég magas szinten folyt a munka. Megalakította a diákok citerazenekarát is, és a tánccsoporttal együtt a két csoport közösen sok alkalommal fellépett hazai rendezvényeken, de a környéken lévő falvakban, városokban. Több ízben külföldön is szerepeltek.

Manapság sokak számára elképzelhetetlen, hogy a tanári kar és a diákok évente egy alkalommal közösen lépnek fel a színházteremben, s adnak a falunak egy jól megkoreografált, egy jól megírt forgatókönyv szerinti műsort. Ebben a műsorban a nyugdíjas kollégák is fellépnek. Ilyenkor sok néző számára nem jut ülőhely, s állva tapsol a közönség.

KulcseMBER: Engi László - Csóka

Született 1923. január 24-én, Rábén, a hármashatárnál. A szülei kübekháziak, László ott járt óvodába.

„A polgárit Szegeden végeztem, Kikindán a főgimnáziumot, majd tanfolyamokon vettem részt és 1943-ban Jarkovácon (magyar neve: Árkod) kezdetem tanítani (Torontálszécsány község). Ott volt egy magyar puszta, Gyüle-puszta, ott éltek a magyarok, béresek voltak, akik Margitáról, Kanakról jöttek oda. Nagyon alacsony műveltséggel rendelkeztek, az erkölcs is nagyon mélyen volt. Minden magyar a németeknél és a szerbeknél volt béres. Bent, Jarkovácon a zsidó házakban laktak a magyar cselédek. A tanfelügyelő Kristály István volt, akit kivégeztek, s akinek a lánya, Kristály Klára, a Sziváci napok szervezője. Én, Varsandi Jánosnál laktam, az volt a leggazdagabb magyar, két hold földje volt. Bókáról járt ki a pap, Ágoston Ferenc. Egy tanévet dolgoztam Jarkovácon (1943-1944), ekkor „kitört” a háború, tudniillik a Bánság német megszállás alatt volt, s ekkor a jugoszláv partizánok támadták a megszállt területeket, valójában a felszabadító háború kezdete a Bánságban.”

Visszakerül Csókára és az árva gyermekek-otthonában kap állást. Két gyermekotthon létezett, Csókán meg Padén.

1946-ban Padén kezd tanítani. *„Akkor nem úgy volt, hogy majd pályázunk, meg mi egyéb, jött egy dekrétum, amelyben az állt, hogy Oroszlámoson kell tanítanod. A szórványtelepüléseket végig dolgoztam: Rábé, Majdán, Törökkanizsán. Ezek a helyeken összevont tagozatok működtek, egytől négy osztályig 30-35 tanulóval. Szemináriumokra rendszeresen küldtek bennünket: Uzdinba – román település, Popovicára, Fruska Gora, ezek a szemináriumok általában több naposak voltak, leginkább három, azért, hogy jobban összebarátkozzunk. 1950-ben Csókára irányítják iskolaigazgatónak a progimnáziumba.⁷ Csókán hét osztályos volt, Vajdaságban sokféle volt ilyen.”*

Ekkor már tagja a nagybecskereki Népbizottságnak (Észak-Bánság Kerületi Titkársága), B. Szabó György mellett a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség egyik vezető személye.

1953-ban vezették be a nyolcosztályos iskolát. Itt a felső osztályokban testnevelést tanított. Ekkor szervezi meg Csókán a kosárlabdát, amelyet olyan sikeresen vezet, hogy a lányok a Vajdasági Ligában játszottak, a fiúk pedig a Szerbiai Ligában.

Mindenhol bekapcsolódott a közösségi életbe. Csókán az ő kezdeményezésére megalapítják a József Attila Művelődési Egyesületet.

⁷ A 8-9 évfolyamos középiskolák alsó tagozatának elnevezése. Németországban a XIX. század végén és a XX. század elején a középiskolák első hat osztályát nevezték progimnáziumnak. A progimnázium elnevezést ma is használják több országban, pl. Svájcban. In. Pedagógiai Lexikon, 1976.

Kultúregyesületek addig nem léteztek, csak Iparos Egyesület, Levente Egylet, Közművelődési Egyesület, Önkéntes Tűzoltótestület, Gazdakör, Katolikus Ifjúsági Egyesület, Katolikus Kör, Keresztes Ifjak Egyesülete. A József Attila Művelődési Egyesületben megrendezte Bródy Sándor: A Tanítónő c. színdarabját, ami óriási siker volt. Több helyen is felléptek, igen ám, de ez nem tetszett a karhatalomnak, ekkor behívták, s tudtára adták hogy, idézem: Fuzionáljunk a szerbekkel. Így jött létre az Egység-Jedinstvo Kultúregyesület. Ennek az lett a következménye, hogy Engi Lászlót elhelyezték Keresztúrra, a magyar határ közelébe, Gyála mellett egy kis falucskába. Itt rövid ideig dolgozott, mert a csókai magyar előjáróság, (a falu orvosa) szólt az érdekében, miszerint mégsem lehet egy értékes magyar tanerőt szerb településre helyezni.

1954-ben iskolaigazgatónak nevezi ki Jázovóra (Hódegyháza), ahol megalakítottam a magyar Kultúrkört, a futballesapatot. Jázovón hat osztály volt, s nem összevont tagozatok. 1960-ig Jázovón vezette az intézményt, majd eltávolítják az oktatás területéről. Másfél évre lezártak, azzal az indokkal, hogy visszaélt az iskolai teendőivel. Igazi okát nyíltan sohasem mondták a szemébe, olyasmivel vádolták, hogy nem korrekt a kollégáihoz, a szülőkhöz, de mindenki tudta, hogy valójában erős magyar nemzeti érzelme és tevékenysége húzódott meg a háttérben. Kémkedés, illegális határátlépések Kübekházára, mások „kicsempészése” az országból Magyarországra volt az igazi ok, ami igazából sohasem létezett. Egyszerűen a személye zavarta az akkori karhatalmat.

Többé nem tért vissza a tanügybe, hiába hívták. 1962-ben a Csókai Húsgyárban kezd el dolgozni. A beszerző osztály főnöke, sokat utazott, bejárja Nyugat-Európát, rengeteg tapasztalattal tér haza.

1970-ben megalakítják a Móra Ferenc Művelődési Egyesületet, alapító tagja a Mórának. Évekig vezette az irodalmi csoportot. 15 évig volt az Észak-Bánáti szavalóverseny elnöke.⁸ A témát mindig megszabták, miről kellett szavalni a diákoknak, általában a népfelszabadító harcokkal kapcsolatban. Híres szavalók kerültek ki a keze alól: Banka Lívia, László Sándor, Ábrahám Irén, Törköly Levente, Simon Mihály, Jegercsik Csaba (Budapesten él).

1986-ban vonul nyugdíjba. A Rákóczi Kórus alapító tagja 1997-ben, akkor még, mint Csókai Énekkar. 20 évig volt a tűzoltótestület elnöke, edző a sport terén. Feldolgozta a bánáti iskolák történetét.

⁸ A szavalóversenyt mindig valaki pártfogolta, hol a Birtok, hol a Csóka Húsgyár, hol a Pincészet. Anyagi gondok a szervezés körül nem merültek fel.

Nagysága, szerepvállalása a kisebbségi értelmiségi szerepvállalásban mutatkozik meg.

Találkozásaink alkalmával többször is megállapítottuk, hogy a „C”-sek 1945 után milyen óriási szerepet játszottak a magyarság identitásának, kulturális felemelkedésnek és a vajdasági értelmiségnek a kialakításában. Azt is megállapítottuk, hogy mindezért nem kapták meg a kellő tiszteletet és köszönetet.

A magyar iskolahálózat kiépítése a Bánságban a német megszállás alatt 1941/44-ben

A királyi Jugoszláviának nem volt szüksége magyar intelligenciára. Az elemi oktatást négy osztályra nyomorította, a középiskolai oktatást leszűkítette. A tanítóképzést is csak a harmincas években vezette be, azt is Belgrádban. Oda is csak meghatározott számú jelöltet vettek fel. Így hát utánpótlás híján a tanítók nagy része kiöregedett, és a helyükben az iskolákban több szerb tanító tevékenykedett. Iskolákat, tagozatokat szüntettek meg ily módon. Így hát magyar iskolák csak a városokban és a magyar lakosságú falvakban működtek. Tanítóból sem volt elegendő. Ilyen körülmények előzték meg 1941-ben a német megszállást. A megszállás után továbbra is megmaradt a szerb adminisztráció kellő német felügyelet alatt. A magyarság, a már régebben megalakított Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség bánsági szervezetébe tömörült. A szervezet később a Bánsági Magyar Közművelődési Szövetségre változtatta a nevét, majd ezt követte B.M.K.Sz. Iskolafelügyelősége nagybecskereki központtal.

A magyar népcsoportnak Beeskereken és Kikindán főgimnázium, míg Versecen és Pancsován algimnázium szolgálta a művelődés útját. Ezenkívül, Beeskereken volt kereskedelmi középiskola és vegyes polgári iskola.⁹

⁹ Az 1868. évi népoktatási törvény (XXXVIII. tc.) szervezte ezt az iskolatípust, az általános, de főképp gyakorlati műveltség magasabb színvonalra emelése céljából. Az elemi iskola elvégzése után a lányoknak 4, a fiúk számára 6 osztályt terveztek, a gyakorlatban azonban az V. és VI. osztály érdeklődés hiányában nem valósult meg. Az 1927:XII. tc. a négyosztályos polgári iskolát iktatta be, azzal a célkitűzéssel, hogy vallásos, erkölcsös és nemzeti szellemű, gyakorlati irányú általános műveltséget adjon és a gyakorlati életre neveljen. A leányiskolákban a törvény még azt is kitzte, hogy művelt magyar polgári háziasszonyt neveljen. A tanulmányi anyagot is ennek megfelelően állították össze. Az első törvénytervezetet Eötvös József adta ki 1869-ben.

1941-ben megkezdődött az elemi iskolák megnyitása a Bánságban is. Ahol lehetett, ott bevezették a hatosztályos oktatást, ezzel szereték volna valamelyest pótolni a rettenetes lemaradást. Ez némileg sikerült is. 1943-as tanévben már 88 iskolában volt magyar tannyelvű tanítás.

Így 1943-ban a Bánságban volt: 82 dipl. Tanító, 29. okl. tanító, 122 segédtanító, 22 óvónő és 33 segédóvónő.

A bánsági középiskolákban 1943-ban 2.031 rendes tanuló és 370 magántanuló volt beiratkozva.¹⁰¹⁰

Teichman Magdolna - Fejértelep – Susara

1944. május 8-án született Bajsán. Iskoláit ott végezte magyar tagozaton. A tanítóképzőt Szabadkán, vegyes tagozaton, szerb- és magyar nyelven.

Innen, pályázat útján Medjara kerül, magyar neve Párkány. Nagybecskerekétől északkeletre, a szerb-román határtól 1 km-re, Szerbittabé és Módos közt fekszik. 1910-ben 3.213 lakosa volt, 243 magyar és 1874 német, valamint 1052 szerb.

Az 1965/66-os tanévet itt dolgozza le, mint matematikatanár szerb nyelven. Erre úgy emlékszik vissza, mint élete legnehezebb szakaszára. A szegénység kényszerítette rá, hogy olyan távol is munkát vállaljon. Módos lakosságát a németek helyére betelepített hercegovinaiak alkották. Ez a település nem állt közel az ő világához.

Egy év után – szintén pályázat útján – munkát kapott Fejértelepen és 1966. szeptember 1-től Susarán él. 2000. október a-én vonult nyugdíjba. Eleinte osztatlan tagozaton, majd, ahogy egyre kevesebb volt a gyerek, kombinált tagozaton, első és harmadik osztály, második és negyedik osztály. 1996-tól szerb nyelven tanított, mivel Fejértelepen ettől kezdve nem volt szükség a magyar nyelven történő tanulásra, történt ugyanis, hogy 1992-ben Versecen megszűnt a Petőfi Sándor Elemi Iskola, a fejértelepi gyerekeknek negyedik osztály után Uljmára kellett tovább járniuk. Hogy a gyerekek ne szenvedjenek a szerb nyelv nem ismerete végett, ezért a szülők úgy határoztak, hogy kérik a szerb tannyelvű oktatás bevezetését Susarán.

Versecel kapcsolatban fontos megemlíteni, hogy nem azért

¹⁰ A felsorolt adatok a „Bánsági Magyar Közoktatás” értesítőjében, az 1943/44 iskola-évre található. Kiadta a Bánsági Közművelődési Szövetség Iskolafelügyelősége.

szűnt meg a magyar iskola, mert nem volt magyar ajkú diák, hanem azért, mert a magyar szülők, elsősorban az értelmiség, szerb tagozatra íratta a gyermekét. Akik ma tevékenységükkel (a civil szférában) élen járnak a magyarság megmaradásáért, egyiküknek sem járt magyar osztályba a gyermeke.

Teichman Magdolna a 450 lelket számláló település mindenese lett, de elsősorban kultúraszervező. Polihisztor a falu szemében. Ő készítette a programokat a falunak.

Minden évben rendezett legalább egy színdarabot, ezt a téli hónapokban. Mai szemmel nézve, hihetetlen identitás-megtartó ereje volt ezeknek az előadásoknak. Magyar nyelven tanulták a szöveget, a próbákon együtt volt 15-20 amatőr színjátszó, előadták a lakosságnak, bejárták a környék magyarok által is lakott falvait.

Az iskolai programokba mindig bekapcsolta a szülőket is. Együtt mentek kirándulni nem csak a deliblátói erdő területén, hanem messzi vidékekre is, így Palicsra, Újvidékre, Tarára, Fruska Gorára, Belgrádba.

A titói korszaknak megfelelően – mint mindenki más – olyan programokat szervezett, amelyeket a társadalom elvárt: stafétavárás, március 8, az Ifjúság napja, stb. Mindezt úgy koreografálta, hogy a magyar szellemi és tárgyi kultúra megmaradjon, sőt, a tudatosítás szándékával. Pl. a gyerekek mindig „magyar ruhában” léptek fel. Utólag tudjuk, ennek milyen mély megtartó ereje volt.

Ő szervezte a május elsejei tábortüzet a szülőkkel közösen.

Munkásságát értékelve számomra a legszembevetőbb a szülők állandó felkarolás, bekapcsolása a falu vérkeringésébe. Mint mondja: *Nekem segítségemre voltak a munkában, de ők is élményben részesültek, mert mindent közösen valósítottunk meg. Ennek köszönhető az a megtartó erő, amit részben még ma is érezni a faluban, bár mára már nagyon megváltozott a lakosság nemzeti összetétele.*

Összegzés

Ezek a tipikus életutak hordozzák magukban a történelem tanúságát. Fél évszázad magyar történelme hívható elő a néptanítók egyéni történelméből.

- Mít ér a néptanító, ha magyar?- teszi fel a kérdést Sára Sándor azonos című híres dokumentumfilmjében.

A néptanító ennek a letűnt világnak a legellentmondásosabb figurája, mindkét alapvető osztályát önmagában hordozza, személyiségében megtestesíti és viseli, s konfliktusukat önmagában kihordja. A néptanító

persze elsősorban népi figura, gyakorta a néptanító-dinasztiák sarja, de egyben az uralkodó osztályok legeslegesítő rétege is. Értelmiségi már nem lehetett „lejjebb” a néptanítónál, de a népi rétegekből ritkán jutott valaki „feljebb” a néptanító pályánál. A pedagógust a nemzet napszámaként ismerjük, de a néptanító a nemzet olyan napszámosa, aki maga is kapál, megosztja a falusi szegénység terhét tanítványaival, s mégis és a magasságos állam és ideológia funkcionáriusa is a faluban, a legpuhább erőszak, az ideológiai erőszakszervezet képviselője.

Idővel az egész falu a tanítványává lesz, így ő az az ember, akinek a tanácsát mindenki kikéri és meghallgatja, hiszen nem választja el a néptől olyan világos határ, mint a plébánost vagy a falusi jegyzőt.

Ez a tipikus életút a maga közvetett módján a történelem tanulságát és tanúságát.

Az elmúlt évtizedek történetírása fedezte fel, hogy nem csak korszakos eseményeken, s nem is csupán nagygazdasági trendeken mérhető le a történelem, hanem a mindennapok világán, az egyéni élet apró történésein és szokásain keresztül is. Sőt ez a rekonstrukció olyan összefüggések feltárásához is elvezet, amelyet a felülnézetből való történelem eltakar vagy elbagatellizál. Így csodálkozunk rá a falusi néptanító életének olyan jellegzetes mozzanataira, amelyek ezzel a generációval már feledésbe tűnnek, például a néptanító természetbeni javadalmazásának mikéntjére, az iskolai oktatás rendjére és „technológiájára” stb.

Legtöbbjük megjárta a nemzetiségi falvakat, beszélt az államnnyelvet, képviselte a kölcsönös megértés hétköznapi politikáját, de aligha lehet illúziónk arról, hogy az emberiség maga által épített keretei között a hivatalos szerbesítő politikát is képviselnie kellett.

Nem véletlen tehát, hogy mikor, hol és milyen társadalmi feltételek között válik az ember személyiséggé, mivel a kor otthagyjá lenyomatát minden emberen, bármennyire is különbözővé formálja őket személyiségükben és társadalmi helyzetükben.

A döntő mozzanat a néptanítók tevékenységében az önkéntesség, amely a nemzet társadalmi tőkéjének tekinthető. Mára bebizonyosodott, hogy a színesebb egyénekből, gazdag kapcsolatokkal rendelkező közösségekből (tevékenységi csoportokból) álló társadalom emberibb hely a benne élők számára. Ehhez a színességhez az önkéntességen, az öntevékenységen át vezet az út, s hogy az önkéntesség olyan tőkeként fogható fel, mely számos módon járul hozzá a társadalom integráltabb működéséhez. Láthatjuk, hogy a társadalmi tőke az individuumok jellemzőitől függ.

Fényképek:

Sárközi Ferenc

A János vitéz c. színdarab bemutatása

OKTÓBER

OKTÓBER 11. OKTOBAR. OKTÓBER 12. OKTOBAR. OKTÓBER 13. OKTOBAR. OKTÓBER 14. OKTOBAR. OKTÓBER 15. OKTOBAR

OKTÓBER 11. OKTOBAR. OKTÓBER 12. OKTOBAR. OKTÓBER 13. OKTOBAR. OKTÓBER 14. OKTOBAR. OKTÓBER 15. OKTOBAR

SKUPŠTINA OPŠTINE MALI IDOŠ NA
ZAJEDNIČKOJ SÉDNICI OPŠTINSKOG
VEĆA I VEĆA RADNIH ZAJEDNICE
ODRŽANOJ 18. OKTOBRA 1974. G.

A MALI IDOŠ-I, KÖZSÉGI SZKUP-
STINA, A KÖZSÉGI TANÁCS ÉS
A MUNKAKÖZÖSSÉGI TANÁCS
18. 74. OKTÓBER 18.-n MEGTAR-
TOTT EGYÜTTES ÜLÉSÉN.

dodeljuje

N A G R A D U
„18. OKTOBAR”

„OKTÓBER 18.”

alkalmából

JUTALOMBAN

részben

SÁRKÖZI FERENCET

ZA NAROČITO ZALAGANJE I PO-
ŽRTVOVAN RAD NA UNAPREĐENJU
kulturne DELATNOSTI
NA TERITORJI OPŠTINE MALI IDOŠ.

RENKIVÜLI TENYKEDESÉERT ÉS
ÁLDOZATKÉSZ MUNKÁJÁÉRT A
művelődési
TEVÉKENYSÉG FEJLESZTÉSE TERÉN
MALI IDOŠ KÖZSÉG TERÜLETÉN.

SKUPŠTINA OPŠTINE MALI IDOŠ
KÖZSÉGI SZKUPSTINA MALI IDOŠ
BROJ:
AKTATÓSZÁM: 01-175/74

MALI IDOŠ, 18. OKTOBRA 1974. G.
18. 74. OKTÓBER 18-án

PRESEDNIK - ELNÖK:

Októberi díj, 1974

PTICE IZ OKOLINE TEKETIČA

*Madár gyűjteményem
mind a szomszédoktól*

Sárközi Ferenc madárgyűjteménye. Minden madarat egyediül preparált.

Az első múzeumi szoba Feketicsen Sárközi Ferenc nevéhez fűződik.

Susara – Fejértelep, Techman Magda tanítványai.

A surai gyerekek Palicson.

MÓRA FERENC MŰVELŐDÉSI EGYESÜLET
CSÓKA

TÍZ ÉVES A CSÓKAI RÁKÓCZI FÉRFIKÓRUS

*Tíz éves a csókai Rákóczi férfikórus. A jubileumi anyagot lejegyezte, gyűjtötte
Engi László.*

„JEDINSZTVÓ”
KÖZMŰVELŐDÉSI EGYESÜLET CSÓKA

megalakulásának és munkájának
Tízéves évfordulója alkalmából

ELISMERÉSÉT

adja

Engi

Lászlónak

tagjának, aki a közművelődés terén drámai,
énekkari csoportban odaadóan dolgozott.

Csóka, december 1. 1956

Titkár,

(Szokol György)

Elnök,

(Hlt. Radojka)

Udárnik, Zenta

Elismerés Engi Lászlónak, 1956.

Miklós Erzsébet

Kucsera József Az asztaltenisz csapat tagjaival fiatal korában.

Kucsera Józseftől búcsúznak nyugdíjba vonulása alkalmából.

A Kucsera József által létrehozott gyűjtemény az iskola könyvtárában